

BARBÓRKA

ŚWIĘTO GÓRNIKÓW

4 GRUDNIA

4 grudnia obchodzimy **Barbórki**, czyli święto górnicze – jedno z najbardziej znanych i rozpowszechnionych obchodów dni zawodowych w Polsce.

Dzień Górnika obchodzone jest w Polsce w dniu św. Barbary z Nikomedii.

Źródło: <https://pixabay.com/vectors/miner-cave-coal-helmet-job-mine-157100/>

TRADYCJE I SYMBOLS GÓRNICZE

BARBÓRKA

Dla wszystkich zatrudnionych w górnictwie 4 grudnia jest dniem wolnym od pracy i poświęconym wypoczynkowi. Wtedy też odbywa się wiele związanych z tradycją uroczystości, zwanych Barbórką.

W tradycji górniczej Barbórka rozpoczyna się poranną uroczystą mszą w kościele lub w cechowni, przy figurze św. Barbary. Następnie orkiestra górnicza maszeruje grając m.in. swój hymn w osiedlach zamieszkanym przez górników i ich rodziny (np. familok) oraz pod domami dyrekcji. Odbywają się uroczyste akademie oraz spotkania. Z okazji tego dnia organizowane są również: koncerty, występy artystyczne, zabawy oraz bale, w których uczestniczą całe rodziny górnicze.

Uroczystości barbórkowe w 1986 r. w KWK "Julian" w Piekarach Śląskich
Źródło: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/462183/edition/433436/content>

ŚW. BARBARA

Św. Barbara była córką bogatego poganina Dioskura z Nikomedii w Bitynii. Według legend hagiograficznych ojciec nie chciał się zgodzić na przyjęcie przez nią chrześcijaństwa. Kiedy dowiedział się, że mimo zakazu, przyjęła wiarę zamknął ją w wieży, a następnie pozbawił życia. Został za to ukarany nagłą śmiercią poniesioną od pioruna. Wydarzenia te przypisuje się na rok 306.

KULT ŚW. BARBARY

Św. Barbara - poganka, która zdecydowała się zmienić swoje dotychczasowe życie przez przyjęcie chrześcijaństwa. Broniąc swoich decyzji przyjęła świętość. Największą popularność zawdzięcza jednak temu, że jest ona patronką dobrej śmierci. Uważano, iż chroni ona od nagłej i niespodziewanej śmierci oraz, że jej wstawiennictwo pozwala zakończyć życie pojednanym z Bogiem. To przeświadczenie sprawiło, że stała się ona bliska ludziom uprawiającym niebezpieczne zawody, które narażały na nagłą śmierć.

Kult św. Barbary związany był ze środowiskiem trudnych i niebezpiecznych zawodów. Do tej grup zaliczano od wieków zawody, które miały styczność z żywiołami. Za swoją opiekunkę obierali ją: górnicy, marynarze, murarze, architekci, kowale, więźniowie, artylerzyści i minerzy.

W Europie i w Polsce św. Barbara została zaadaptowana przez środowiska górnicze.

KARCZMA PIWNA

Dla utrzymania tradycji górniczej organizowane są spotkania gwareckie pod nazwą karczma piwna. Uczestnikami karczmy piwnej są Stare Strzechy, zasłużeni gwarkowie i zaproszeni goście. Górnicy biesiadujący wraz ze Starymi Strzechami i dostojnymi gośćmi poczytują sobie to wyróżnienie za zaszczyt. Władzę absolutną podczas karczmy stanowi Wysokie i Nigdy Nieomyślne w Sprawach Piwnych Prezydium. Takie spotkanie gwareckie odbywa się według przygotowanych scenariuszy, polegających na rywalizacji w różnych konkurencjach prowadzonych na wesoło, przeplatanych śpiewem i zabawą wszystkich uczestników. Na karczmach można dać upust swojemu niezadowoleniu, wyśmiać bezkarnie innych, nawet zwierzchników. Tradycją jest, że piwo pije się z kufli projektowanych każdorazowo na określoną karczmę.

COMBER BABSKI

Comber babski jest odpowiednikiem męskiej karczmy piwnej. Panie zatrudnione w kopalni spotykają się w damskim gronie na Combrze, który też rządzi się swoimi prawami, a śpiewom i zabawom nie ma końca.

SKOK PRZEZ SKÓRĘ

W czasach dzisiejszych najbardziej znanym obrzędem górniczym, spopularyzowanym jest skok przez skórę. Był on niegdyś formą przyjęcia do stanu górniczego. Obecnie celebrowana podczas karczm piwnych. Polega na opasaniu skórą i skoku przez nią zgodnie z górniczą tradycją.

SKARBNIK

Skarbnik był według wierzeń słowiańskich duchem kopalni oraz stróżem górniczych zwyczajów. Najczęściej ukazywał się jako starzec z długą siwą brodą albo górnik o brudnej twarzy o „dziwnych” oczach, ubrany w roboczą odzież lub w górniczy mundur sztygara, niosący w ręku migoczącą lampkę. Czasami przybierał postacie zoomorficzne np. jako mysz, czarny pies lub kot. Mógł także pozostawać niewidzialny, wówczas górnik mógł wyczuć jego obecność bądź słyszeć stukanie. Skarbnik mógł być raz dobry, wyrozumiały, a innym razem zły i okrutny, w zależności od podejścia do pracy górnika. Aby nie narazić się skarbnikowi należało dobrze wykonywać swoją górniczą pracę. Górnikom prawym i uczciwym pomagał w pracy oraz wskazywał miejsce, gdzie znajdują się najlepsze i najwięcej cennych kruszców. Z kolei na górników zakłócających spokój kopalni, klnących i złorzeczących, na nieuczciwych, niesolidnych i leniwych sprowadzał nieszczęścia. Jego pojawienie się pod postacią zwierzęcia uważano za znak ostrzegający przed mającym zdarzyć się w danym miejscu wypadkiem np. przed łągnięciem, zalaniem bądź pożarem.

SKARBNIK

Skarbnik ukazujący się górnikom

Źródło: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/392163?id=392163>

SZYCHTA GÓRNICZA

Szychta czyli praca. Po felezunku (podziale pracy) w cechowni (sala zborna załogi na powierzchni) zjeżdżano na dół. Najpierw, celem przyzwyczajenia do ciemności, zasiadano na podszybiu. Tu odbywała się narada robocza, czyli ugwarzenie górnicze. Stąd wywodzi się nazwa gwarek.

MILITARIA GÓRNICZE

Do militariów należą: barda, szpada i kordelas.

Barda (topór) spełniał rolę narzędzia pracy oraz funkcję militarną i paradną. Górnicy (gwarkowie), jako ludzie stanu wolnego, mieli obowiązek stawić się uzbrojeni na wezwanie księcia.

Szpada była noszona przez żupników i górmistrzów żup solnych w Wieliczce, mimo licznych protestów szlachty na sejmikach. W XIX wieku została uznana jako część umundurowania członków Królewskiego Korpusu Górniczego w Królestwie Polskim.

Kordelas nosili uczniowie Akademii Górniczej w Kielcach. Obecnie szpady i kordziki górnicze nadawane są za wybitne osiągnięcia i długoletnią pracę w kopalni.

MILITARIA GÓRNICZE

BARDA

Źródło: <https://zbiory.mnk.pl/pl/galerie-tematyczne/27/katalog/530266>

SZPADA

<http://muzea.malopolska.pl/obiekty/-/a/26981/1117493>

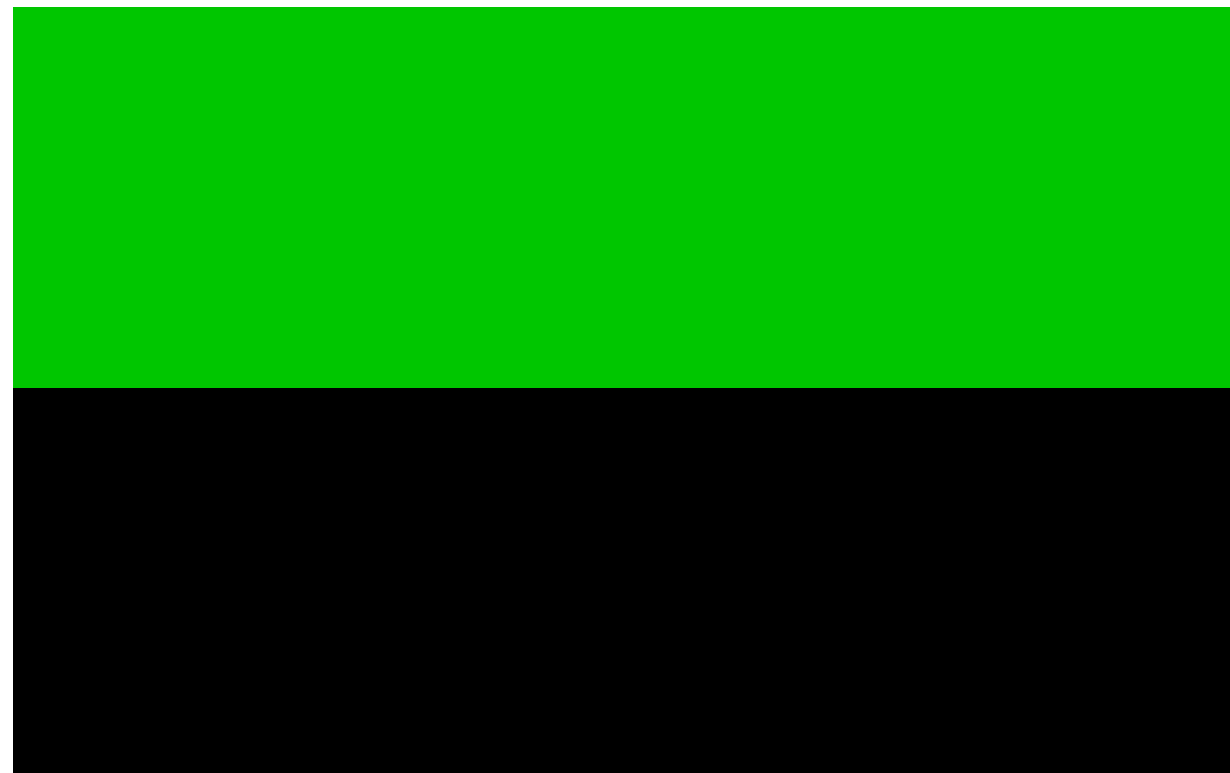
KORDELAS

<https://muzeumgornictwa.pl/o-muzeum/wystawy/19-honorowy-kordzik-gorniczy>

FLAGA GÓRNICZA

Barwy górnicze to czerń i zieleń. Czerń jest symbolem podziemnych ciemności, a druga górniczych tęsknot za zielenią lasów i pól w czasie pracy pod ziemią.

Źródło: <https://sites.google.com/site/gorniczezwyczaje/godlo-gornicze>

GODŁO GÓRNICZE

Godłem jest perlik (młot) i żelazko (krótki kilof). Służyły one górnikom do rozbijania rud i węgla. Obecna forma godła została wystylizowana w jednym z przedwojennych czasopism górniczych, tak, że całość daje się wpisać w koło, przy czym perlik spoczywa na żelazku.

Źródło: https://www.gigantymocy.pl/dla-rodzin-z-dziecmi_2019/gry-i-zabawy-do_pobrania/emblemat-gorniczny

ZAWÓD

Utrzymaniem tradycji oraz docenieniem posiadanych kwalifikacji są nadawane obecnie stopnie górnicze: generalny dyrektor górnictwa, generalny dyrektor górniczy, dyrektor górniczy, inżynier górniczy, technik górniczy, górnik i aspirant górniczy.

Poszczególne stopnie różnią się między sobą ilością „młotków”- od jednego do trzech. Wyjątkiem jest stopień generalnego dyrektora górnictwa, z którego ten wyższy ma w złotym obramowaniu złoty liść dębowy i jeden „młotek”, a ten niższy ma cztery „młotki”. Z wyżej wymienionymi stopniami łączą się dystynkcje na mundurach galowych i służbowych. Dotyczy to wystroju ich „patek” i czapek oraz ilości „młotków” na „patkach” i czapkach mundurów służbowych. Świadczy to również o stopniu w danej grupie, np. trzy „młotki” inżyniera górniczego oznaczają „inżyniera górniczego I stopnia”, a jeden „młotek” inżyniera górniczego III stopnia.

STRÓJ GÓRNICZY

Dawny strój roboczy górników był dostosowany do jego potrzeb. Obszerna bluza i spodnie, które nie krepowały ruchów. Wysoka, sztywna czapka spełniała rolę hełmu ochronnego. Czasami dla ochrony przed wodą kapiącą ze stropu naciągano na głowę kaptur, który przedłużał się w dłuższą lub krótszą pelerynkę. Najbardziej charakterystycznym elementem stroju górniczego był skórzany fartuch, zwany skórą lub łatą. Był on przypinany z tyłu na biodrach, ale w mokrych wyrobiskach służył za podkładkę. W dzisiejszym uroczystym stroju górniczym (tym czarnym, bo istnieją również inne służbowe koloru stalowego) zachowało się wiele elementów mających kiedyś znaczenie użytkowe w stroju roboczym.

MUNDUR GÓRNICZY

Mundur wprowadzony został w XVIII wieku w górniczych okręgach Niemiec. Natomiast na ziemiach polskich kwestie umundurowania wyjaśniono w przepisach do ustawy o Korpusie Górniczym z 1817 r. Były różne mundury dla poszczególnych kategorii pracowników górnictwa. Ustanowiony w 1949 r., a nawiązujący do munduru z końca XIX wieku, honorowy czarny mundur galowy ozdobiony jest wieloma wystylizowanymi dekoracjami, które nawiązują do dawnej odzieży roboczej, w której pełniły konkretne funkcje użytkowe. Krótka pelerynka to pozostałość kapy chroniącej przed wodą lejącą się ze stropu. Zakładki na piersiach i rękawach służyły do wtykania za nie lontu i krzesiwa niezbędnych przy robotach strzałowych. Stałym dodatkiem munduru galowego jest szpada górnicza. Obecnie, oprócz munduru galowego, używany jest tzw. mundur służbowy w kolorze stalowym. Dystynkcje na nim świadczą o posiadanym stopniu górniczym.

MUNDUR GÓRNICZY

PELERYNKA to pozostałość peleryny z kapturem.

AKSAMITNE PASKI Z GUZIKAMI po obu stronach bluzy to pozostałości po znajdujących się zaszywkach, w które wtykano nasiarkowane lonty, by nie zamokły i były pod ręką.

PIÓROPUSZ - miotełka z ptasich piór, którą górnik wymiatał drobny gruz z otworów strzałowych, nosił ją zatknietą przy czapce.

GÓRNICZA SZPADA obecnie jest odznaką honorową dla wyróżniających się górników. Wywodzi się ona z broni używanej przez średniowiecznych poszukiwaczy złota, którym służyła do obrony.

CZAKO GÓRNICZE

Czako (z niemieckiego „tschako”, z węgierskiego „csákó”) jest to wysoka, sztywna czapka z płaskim denkiem wykonana z tektury i ma wysokość 12,5 cm. Czako jest obszyte czarną krepą, a z przodu ma godło górnicze. Z lewej strony czako ma zamocowany pióropusz górniczy z piór kogucich, pełniący kiedyś funkcję miotełki, którą górnik wymiatał drobny gruz z otworów strzałkowych.

Pióropusz zielony – zdobi czaka munduru galowego generalnego dyrektora górniczego i generalnego dyrektora górnictwa.

Pióropusz biały – zdobi czaka munduru galowego techników, inżynierów i dyrektorów górniczych. □

Pióropusz czarny – zdobi czaka munduru galowego aspirantów i górników.

Pióropusz czerwony – zdobi czaka munduru galowego orkiestry.

CZARNE "PATKI"

Czarne „patki”, oprócz wspomnianych wyżej "młotków", mają dodatkowy element w kolorze złotym:

jeden wąski pasek - aspirant górniczy,

jeden szeroki pasek - górnik,

jeden pasek ząbkowany - technik górniczy,

jeden pasek ząbkowany i jeden wąski pasek - inżynier górniczy,

jeden pasek ząbkowany i dwa paski wąskie - dyrektor górniczy,

wężyk generalski - generalny dyrektor górniczy,

wężyk generalski i złote obramowanie patki - jeden z generalnych dyrektorów górnictwa.

PIÓROPUSZ

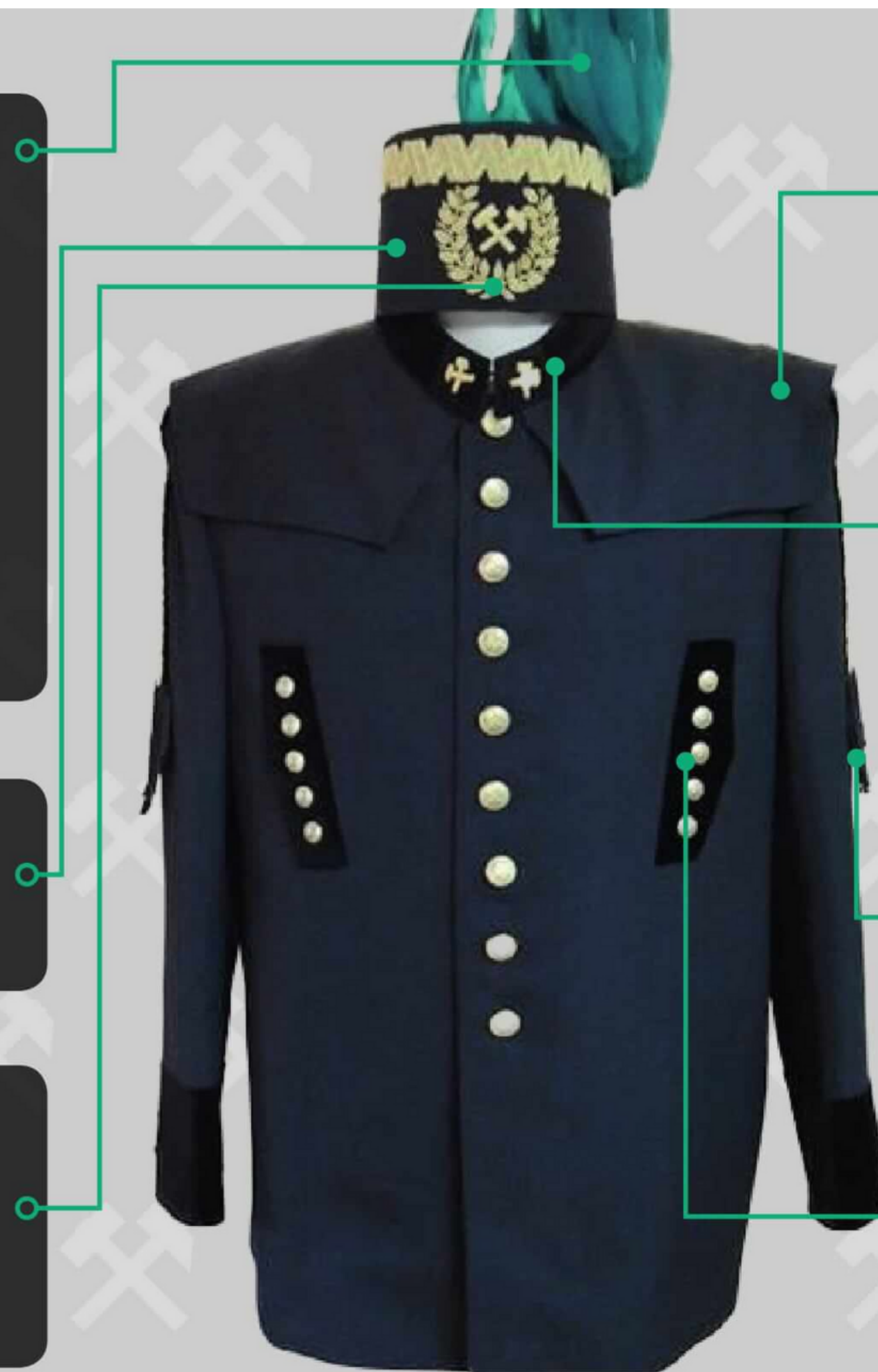
- zielony przeznaczony dla generalnych dyrektorów
- biały dla dyrektorów, inżynierów i techników
- czarny dla górników
- czerwony dla członków orkiestry
- biało-czerwony dla kapelmistrza.

CZAKO

czapka górnicza.

KUPLA

górnicze godło (skrzyżowany pyrlík z żelozkiem).

KURTKA GÓRNICZA

z czarnej krepy zapinana na 9 guzików (knefli) z żółtego metalu.

KOŁNIERZ stojący, aksamitny, połączony z kołnierzem-pelerynką. Na kołnierzu znak górniczy haftowany złotą nicią.

Na rękawach naszyte na czarnym aksamicie **DYSTYNKCJE** stopnia górniczego.

Na piersiach **PATKI** z czarnego aksamitu, każda ozdobiona 5 kneflami.

HYMN GÓRNIKÓW

Hymn górniczy to niezwykle istotna część górniczej tradycji. Dawniej towarzyszył górnikom podczas każdego zjazdu pod ziemię – śpiewali go wspólnie. Obecnie wykonywany jest podczas obchodów świąt górniczych i na różnego rodzaju uroczystościach związanych z górnictwem. Podniosły ton hymnu wskazuje na fakt, że był on – i jest – niezwykle ważny dla górników. Praca pod ziemią jednoczyła, lecz jednocześnie narażała na niebezpieczeństwo. Wspólna pieśń była oznaką braterstwa – pracownicy kopalni ramie w ramie zjeżdżali pod powierzchnię, gotowi do wzajemnej pomocy. Hymn górniczy był także świadectwem trudu pracy górnika, jego ogromnego wysiłku i poświęcenia.

„Górnicy stan, hej, niech nam żyje!
Niech nam żyje górniczy stan!”

PRZYSŁOWIA O ŚW. BARBARZE

„Barbara po wodzie – święta po lodzie”

„Barbara święta o górnikach pamięta”

„Barbara mrozi – Mikołaj lód zwozi”

„Kto w Barbórka nie pije, tego w grubie zabije”

„Gdy górnik pracuje w nocy, to mu święta Barbórka stoi przy pomocy”

„Gdy w św. Barbarę gęś po stawie chodzi, w Boże Narodzenie pływać po nim się godzi”

„Kiedy na św. Barbarę błoto, będzie zima jak złoto”

„Kiedy w św. Barbarę mróz, to szukaj chłopie dobry wóz”

„Skarbnik dobry duch, kiedy górnik zuch”

„Chodzi jakby skarbnika ujrzał”

„Czasem górnik im więcej robi, tym większy oberwus chodzi”

ŹRÓDŁA

1. <https://www.zsg-leczna.pl/wp-content/uploads/2020/09/Tradycje-gornicze.pdf>
2. <http://www.gornictwo.ugu.pl/gornictwo-gornicze-czako/>
3. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Barb%C3%B3rka>
4. <https://sites.google.com/site/gorniczezwyczaj/godlo-gornicze>
5. <http://www.gwarkowie.pl/images/pliki/publicystyka/wplyw-tradycji-gorniczych-na-ksztaltowanie-ludzi-gorniczego-stanu-jfudali-356.pdf>
6. <http://ww2.senat.pl/k5/dok/sejm/033/1030zal.pdf>
7. <https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/400878?id=400878>
8. <https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/401006?id=401006>
9. <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/428064/edition/400900/content>
10. <https://www.korsokolbuszowskie.pl/kat-154,a,3934,imieniny-obchodzi-dzis-barbara-patronka-gornikow-j.html>
11. <https://www.kopalnia.pl/kopalnia-wiedzy/przyslowia-na-barborke-znane-powiedzenia-na-sw-barbary-9kgu>
12. <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/4920/W.Rozynkowski-%20%c5%9aw.%20Barbara%20i%20Barbarka-%20wok%c3%b3%c5%82%20pocz%c4%85tk%c3%b3w%20kultu%20%c5%9bwi%c4%99tej%20m%c4%99czennicy.pdf?sequence=1>